

Anfallskrig är ett folkrättsbrott

Folkrätten gäller, som alla avtal, tills parterna har kommit överens om att ändra den, skriver Stefan Lindgren.

Precis som krig är något alltför allvarligt för att överlåtas på generaler (Talleyrand) kan man efter de senaste veckornas debatt fastslå att folkrätt är något alldeles viktigt för att överlåta åt folkrättsexperten. Atminstone de experter som tycks ha UD:s öra.

Folkrättsexperterna Ove Bring har så länge jag kan minnas drivit tesen om "humanitär intervention" som överordnad eller jämställd med folkrättens traktatfästa aggressionförbud. Redan när Vietnam invaderade Kambodja 1978 framträdde han detta med hänvisning till brott mot de mänskliga rättigheterna som begåtts i det landet. Humanitär intervention alltså. Med somnigångaraktig säkerhet fullföljer han den linjen även den här gången när världsfreden står på spel. Ser man historiskt har den argumentationen använts när Japan invaderade Manchuriet 1931, Italien Abyssinien 1935 och Tyskland Sudetenland 1938. Precedensfall som har taktiskt nog inte redovisats. Om man försöker sortera begreppen tycks följande slutsatser ofrånkomliga:

1. Aggressionsförbudet finns inskrivet i folkrätten. Humanitär intervention gör det icke.

Framtidne folkrättsexperten Torgil Wulff skrev efter Vietnams och Tanzanias "humanitära interventioner" mot grannländer så här (*Handbok i folkrätt*, Uddevalla, 1980, s 62):

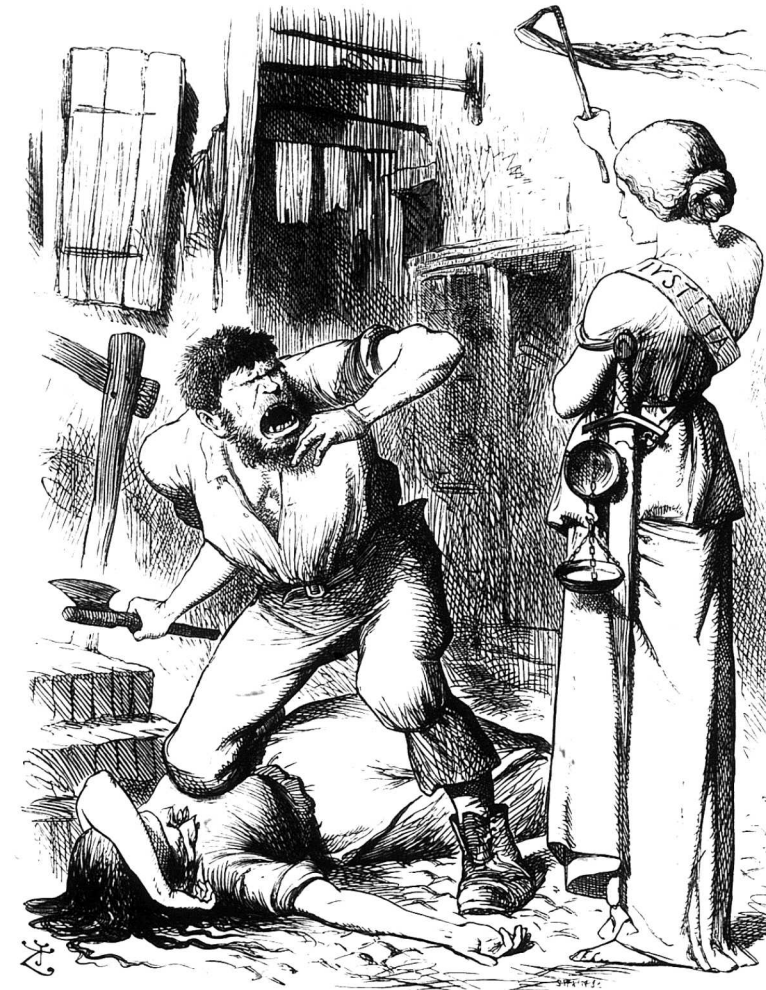
...varken FN-stadgan eller någon annan folkrättslig handling kan åberopas som stöd för denna speciella typ av intervention. Det rör sig *de facto* om ingripande i annan stats inre angelägenheter, vilket FN-staterna enligt Friendly Relations-deklarationen ska avstå ifrån.

Aggressionsförbudet i FN-stadgan är i sin tur bara en variant av en äldre folkrätt, förbudet mot anfallskrig, som återfinns i den allmänt gällande Briand-Kelloggpakten från 1928. Att man under 80- och 90-talen talat mer om mänskliga rättigheter och humanitär intervention än om aggressionsförbud kan knappast förta innebörden av gällande folkrättsavtal. Förvisso skapas ny folkrätt ibland genom att etablera fakta, som i Nürnberg-rättegångarna där segrarmakterna retroaktivt dömdes krigets förlorare för brott mot mänskligheten. Men när Ove Bring förklarar Natos handlande som en del i en process för att "utveckla" folkrätten, låter han serylveten inför den starkare helt överskugga juridiken.

Natos angrepp uppfyller i detalj FN:s definition av aggression från 1974. Där heter det också att "inga överväganden av något slag, vare sig politiska, ekonomiska eller andra, får tjäna som rättfärdigande för aggression".

2. Aggressionsförbudet gäller oavsett syftet med aggressionen.

Det föregivna syftet med alla angreppskrig i historien har nästan utan undantag varit gott. Vilken

angripare anger onda syften? Men som professor Hilding Eek fastslog i standardverket *Folkrätten* (Stockholm, 1968) gäller förbudet mot aggression "oavsett syftet därmed" (s 310). Internationella domstolen fastslog i en dom 1949 som gällde Albanien att intrång på den statens territorium som sanktion mot att angripars statens undersåtar behandlats folkrättsstridigt (Korfu-kanalincidenten) var otillåtet.

Med bred majoritet förordade FN:s generalförsamling 1956 de brittisk-franska och israeliska väpnade interventionerna mot Egypten, liksom den senare förordade invasionerna av Ungern, Tjeckoslovakien och Afghanistan.

3. Folkrätten gäller alla.

I Svenska Dagbladet den 20 april förklarar Jan Mårtensson, en gång FN-tjänsteman, att angreppet på Jugoslavien är förenligt med folkrätten eftersom den begåtts av demokratier. Vilka stater som är demokratier avgörs förstas - av demokratierna själva.

Mårtensson förstår inte att han argumenterar mot FN:s själva existens. FN är en organisation för alla stater, inte bara för dem av ett visst statskick. FN:s regler måste gälla lika för alla. Det ligger ju i världssamfundets intresse att klavbinda aggressiva stater med folkrättens regler. När demokratierna sätter sig över dessa regler rycks de möjligheterna undan.

4. Aggressionsförbudet är grunden för Sveriges egen säkerhet.

Små staters existens vilar i hög grad på aggressionsförbudet. När utrikesminister Hans Blix den 8 januari 1979 fördömde Vietnams humanitära intervention i Kambodja som ett brott mot FN-stadgans aggressionsförbud, kallade han interventionen för "ett hot mot alla små staters intressen". När Sovjet invaderade Afghanistan julen 1979 uppfattade också utrikesminister Ola Ullsten det svenska intresset av ett hårt fördömande. Även socialdemokratien stödde den synen. Pierre Schori skrev i Stockholmstidningen den 6 maj 1984:

Vi lever tyvärr i en tid då respekt för folkrätten hotar att ersättas av ett slags internationellt närvätt, då stormakter invaderar och kränker mindre och militärt svagare nationer. Folkrättens förbud mot kränkningar av territoriell integritet gäller utan undantag för alla stater. Den gäller med samma kraft i Afghanistan som i Nicaragua och Grenada, i Libanon som i Kambodja och i svenska valtjän

Dessvärre har Schori med sitt stöd åt Natos bombkrig valt att undergräva den ståndpunkten.

5. Folkrätten består av sedvanerätt och avtal.

I Ove Brings tappning tycks folkrätten vara något tillämpligen amorft, som skiftar innebörd med

rådande åsiktstrender. "Folkrätten är en process som ständigt söker anpassning till nya erfarenheter och nya utmaningar". I denna process tänker han sig att suveränitetens "kantigheter" slipats av mot "mänskligare" värden.

Men även om sedvanerätten på lång sikt skulle vara på väg i någon annan riktning än den befintliga folkrätten, så gäller ingångna avtal. Principen om internationella avtals helgd går tillbaka på 1600-talet och Hugo Grotius. Så länge FN-stadgans aggressionsförbud gäller ska det respekteras. Det verkar faktiskt inte helt klart att Bring delar den uppfattningen.

6. Aggressionsförbudet gäller oberoende av FN:s sätt att fungera.

Ove Bring och andra debattörer har anfört diskussionerna om en reformering av FN:s sätt att fungera och de nuvarande bristerna i FN-systemet som ett argument för att tolerera Nato-sidans aggression. Men att en nedtoning av vetorätten diskuterats på olika nivåer kan aldrig legitimera att FN nonchaleras. USA, som initierat Natos angreppskrig, försöker sedan länge undergräva FN:s ställning genom att inte betala medlemsavgifterna. Att någon part vill avskaffa vetorätten räcker inte för att en stat ska ha rätt att åsidosätta FN. Man ska, som Ingvar Carlsson påpekat, också komma ihåg att vetorätten vid flera tillfällen kan ha räddat

världsfreden. Hade inte vetorätten funnits hade Sverige för övrigt inte gått med i FN till att börja med.

Ove Bring representerar en grupp folkrättsjurister som tar lätt på staternas suveränitet och är benägna att se mellan fingrarna med väpnade interventioner som sker i föregivet humanitärt syfte. Denna grupp bryter med en traditionell linje i svensk folkrättsdebatt och utrikespolitik representerad av namn som Östen Undén, Hans Blix, Hilding Eek, Torgil Wulff och Bo Johnson Theutenberg. De argumenterar också på tvärs med en internationell juristopinion. Det räcker att nämna Bruno Simmas artikel i *European Journal of International Law* 1998 ("*Nato, the UN and the Use of Force*") där han slår fast att "humanitär intervention" förutsätter ett beslut i säkerhetsrådet, annars är metoden förbjuden. "Valdsanvändning kan inte vara den lämpliga metoden att översöka eller trygga respekt (för mänskliga rättigheter)", säger Internationella domstolen i ett utslag från 1986.

Det finns 40 miljoner flyktingar i världen, vars förföljare det nu står fritt att bomba.

Storbritanniens utrikesdepartement argumenterade samma år utförligt mot att tillåta humanitär intervention: "dess tveksamma fördelar överträffas kraftigt av dess kostnader vad beträffar respekten för folkrätten". Bruno Simmas drar parallellen till Warszawapaktens intervention i Tjeckoslovakien 1968 och finner den inte långsökt:

Man skulle önska att en del av den vördnad för FN-stadgan som kom till uttryck vid det sorgliga tillfället också skulle känneteckna debatten om Natos strategiska begrepp för 2000-talet.

I resonemanget ovan har jag förutsett att syftet med Natos anfallskrig är humanitärt. Jag har visat att angreppet, även om så vore, är folkrättsstridigt. Men naturligtvis finns anledning att även granska det föregivna humanitära syftet. Går bombningar med splitbomb, uranhaltiga stridsmedel, attacker mot flyktingar och civila mål, som i dagarna utlöser en ekologisk katastrof för staterna nedströms Donau, ens teoretiskt att förena med begreppet humanitär intervention?

Ove Bring har i en *Studio Ett*-diskussion förklarar att hans ståndpunkt, att betrakta bombanfallen som förenliga med folkrätten, gäller helt oavsett det praktiska resultatet. Ska vi alltså i den humanitära interventionens namn borse även från om folkrättsvidriga stridsmedel och metoder kommer till användning? För att inte tala om den kedjereaktion som Natos anfall hotar att slå igång. Det finns 40 miljoner flyktingar i världen, vars förföljare det nu står fritt att bomba. Hundratalet stater med orättvisa gränsdragningar och etniskt förtryck står det nu fritt att angripa. De militärt starkares rätt är den rätt som gäller.

Ove Bring och hans likatänkande drub obekymrat ut folkrättens grundbult. Man kan inte annat än utbrista: Bevara folkrätten för dess uttolkare!

STEFAN LINDGREN